

בס"ד, כ"ט שבט התשפ"ו

מנחות ל"ו – דיני וזמני הנחת תפילין

שאלות:

1. יוסי דיבר בטעות בין תפילין של ראש לתפילין של יד, האם הוא צריך לברך שוב?

דיני הנחת תפילין

- הפסק בדיבור: **רב חסדא** אמר שמי שסח (דיבר) והפסיק בין הנחת תפילה של יד לתפילה של ראש (לפני שהוא הניח אותם על הראש) – חוזר ומברך על תפילה של ראש.
- מספר הברכות: הגמרא מקשה מדברי **רבי יוחנן** (ששלח **רב חייא בריה דרב הונא**) שצריך לברך שתי ברכות: על של יד "לְהַנִּיחַ תְּפִלִּין" ועל של ראש "עַל מְצוֹת תְּפִלִּין". **אביי ורבא תירצו** את הסתירה: שמי שלא סח – מברך רק ברכה אחת (ברכת "להניח" פוטרת גם את של ראש), ומי שסח – מברך שתיים (מברך גם "על מצוות" על של ראש).
- חומרת הדיבור: הברייתא אומרת שמי שסח בין תפילה לתפילה עבירה היא בידו, ובגללה הוא "חוזר מערכי המלחמה" (כמו הירא ורך הלבב שחוזר מעבירות שבידו).
- סדר ההנחה: הברייתא אומרת שמניחים קודם של יד ואחר כך של ראש. המקור הוא מהפסוק: "וּקְשַׁרְתֶּם לְאוֹת עַל יָדְךָ", ורק אחרי זה כתוב: "וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ".
- סדר החליצה: הברייתא אומרת שחולצים הפוך קודם את של ראש ואחר כך את של יד. **רבה** הסביר ש**רב הונא** למד את זה מהפסוק: "וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ", שכל זמן שהתפילין של ראש מונחות ("בין עיניך") – "והיו" - יהיו שתיהן מונחות יחד. לכן חולצים את של ראש בהתחלה כדי ששל יד תישאר עליו עד הסוף.

2. האם תפילין הם 'מוקצה' בשבת?

זמני הנחת תפילין (יום, לילה ושבט)

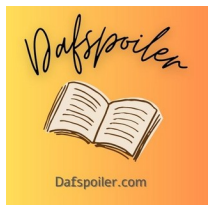
- זמן ההתחלה: הברייתא שואלת: מאימתי מברכים על התפילין? ועונה: משעת זמן הנחתן. **רש"י** מסביר שראינו במסכת ברכות שלענין תפילין הזמן הוא משיראה את חברו ממרחק ארבע אמות. מי שיוצא לדרך מוקדם וחושש שהתפילין יאבדו – מניחן בבוקר לפני שהגיע הזמן, וכשמגיע הזמן ממשמש בהן (שזה כאילו מניחן) ומברך עליהן.
- זמן הסיום (לילה): הברייתא אומרת שמניחים תפילין עד שתשקע החמה.
 - **רבי יעקב אומר**: עד שתכלה רגל מן השוק (שזה זמן יותר מאוחר לאחר שחשיכה).
 - **חכמים אומרים**: עד זמן שינה. **חכמים** מודים ל**רבי יעקב** שאם אדם חלץ אותן אחרי שקיעת החמה (כדי לצאת לבית הכיסא או למרחץ) – לא יחזור להניחן (כי גם לשיטתם לילה הוא לא זמן תפילין).
- פסיקה ומעשה: **רב נחמן** אמר שהלכה כ**רבי יעקב**. ויש **אומרים** שאין הלכה כמותו. הגמרא מספרת ש**רב חסדא ורבה בר רב הונא** היו מתפללים תפילת ערבית עם תפילין, וזה מתאים ללשון הראשונה שפוסקת כ**רבי יעקב** וחולק על הלשון השנייה.

- הגמרא שואלת איך רבה בר רב הונא הניח תפילין בערבית? הרי הוא אמר בעצמו שאם זה ספק חשיכה לא חולץ את התפילין ולא מניח, אפשר לדייק שאם זה ודאי חשיכה שחולץ! הגמרא מתרצת: שאת זה הוא אמר לגבי ערב שבת.
 - שבת ולילה כזמן תפילין: הגמרא מקשה: מה שונה שבת מלילה? אם לילה זה לא זמן תפילין אז גם שבת זה לא זמן תפילין ולהפך, כי לומדים את זה מאותו פסוק. הברייתא מביאה שרבי יוסי הגלילי לומד מהפסוק: "וְשִׁמְרֵתְ אֶת הַחֻקָּה הַזֹּאת לְמוֹעֲדָה מִיָּמִים יְמִימָה" – ש"ימים" בא למעט לילות, ו"מימים" (חלק מהימים) בא למעט שבתות ימים טובים.
 - רבי עקיבא לא לומד מהפסוק הזה כי הוא אומר שהפסוק הזה נאמר רק לגבי הפסח ולא לגבי תפילין. רבי עקיבא סובר ששבת ויום טוב פטורים כי הם עצמם "אות", שנאמר: "כִּי אוֹת הִיא בֵּינֵי וּבֵינֵיכֶם", ותפילין הם אות שנאמר "וְהָיָה לְאוֹת עַל יָדְךָ" ולכן שבת פטורה מתפילין, אבל לילה הוא כן זמן תפילין.
 - איסור הנחה בלילה: רבי אלעזר אמר שמי שמניח תפילין אחרי שקיעת החמה עובר בעשה ("וְשִׁמְרֵתְ"). רבי יוחנן אמר שהוא עובר בלאו. המחלוקת היא האם המילה "השמר" שנאמרה לגבי מצוות עשה נחשבת כלאו (למרות שכולם מסכימים שלגבי איסור היא נחשבת 'לא תעשה' שלוקים עליו, כשיטת רבי אבין).
 - רבי אלעזר אמר שאם אדם מניח תפילין בלילה רק כדי לשמור עליהן שלא ייגנבו – מותר. הגמרא מספרת שרבינא ראה את רב אשי מניח תפילין בלילה. רב אשי טען שזה רק לצורך שמירה, אבל רבינא הבחין שבאמת הוא סובר שלילה הוא זמן תפילין, אלא שזו "הלכה ואין מורין כן".
 - רבה בר רב הונא אמר שאדם חייב למשמש (לגעת) בתפילין בכל שעה. הוא לומד את זה בקל וחומר מהציץ של הכהן הגדול: בציץ יש רק פעם אחת את שם ד', והתורה אמרה עליו: "וְהָיָה עַל מִצְחוֹ תְּמִיד" – ופירשו חכמים שהכוונה היא שלא יסיח דעתו ממנו כל זמן שהוא עליו. בתפילין, שיש בהן כמה אזכרות של שם ד', על אחת כמה וכמה שחייב אדם למשמש בהן תמיד כדי שלא להסיח את הדעת מהן.
3. עומר הוא שמאלני, האם הוא צריך להניח תפילין על יד ימין?

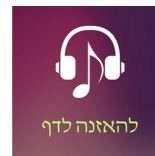
זיהוי היד להנחת תפילין (יד שמאל)

הברייתא אומרת: "ידך" הכתוב בתפילין הוא יד שמאל. הברייתא מביאה שלושה פסוקים כהוכחה לכך שסתם "יד" בתורה היא שמאל, כיוון שהיא מופיעה בניגוד למילה "ימין" באותו פסוק:

- "אֵף יָדִי יִסְדָּה אֶרֶץ וַיְמִינִי טַפְחָה שָׁמַיִם"
 - "יְדָה לַיְתֵד תְּשַׁלְּחֶנָּה וַיְמִינָה לְהִלְמוֹת עַמְלִים"
 - "לְמָה תִּשְׁבֵּי יָדְךָ וַיְמִינְךָ מִקְרֵב חִיקְךָ כֹּלֵה"
- רבי יוסי החורם חלק ואמר שמצינו שימין נקראת "יד", שנאמר: "וַיֵּרָא יוֹסֵף כִּי יָשִׁית אָבִיו יָד יְמִינוֹ עַל רֹאשׁ אֶפְרַיִם". חכמים השיבו לו ששם הפסוק קורא לה בפירוש "יד ימינו", אבל

הדף לע"נ
אמו"ר שלמה חיים משה ב"ר שמואל מנחם הכ"מ
נלב"ע י"א כסלו התשפ"ו

כשכתוב "יד" סתם, היא לא נקראת ככה אלא הכוונה תמיד לשמאל.

והגמרא תמשיך לדון בזה בדף הבא.